

ג ל י ו נ ו ן ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ן ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושלוש

השבוע אין עלון חזרונתא

הפטרה
שמואל א' י"ב

קרח (תשכ"ד)

(עיון גם בגליון קרח תשי"ט שעסק אף הוא בהפטרה)

א. הנגי עזר בי נגד ה' ונגד משיחו
את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי ואת מי רצותי...

מדרש שמואל י"ד

אמר רב אבא בר כהנא: קשה הוא הגזל, ששני גדולי עולם הוצרכו להתוכח עליו, משה ושמואל: משה אמר (במ' מ"ז) "לא חמור אחד מהם נשאתי..." ושמואל אמר: "את שור מי לקחתי וכו'".
... ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: וכי מה הניח משה לקפחין ולגנבין? אלא אמר משה: בשעה שהיה ישראל מתנדדוין ממסע למסע, לא אמרתי לאחד מהם: "טול כלי זה בידך! טול כלי זה על חמורך", אלא נשאתי וטענתי, כמה את אומר (שם' ד' כ') "ויקח משה את אשתו ואת בניו וכו'".

1) הסבר מה פרוש הבטוי "קשה הוא הגזל"?

2) x הסבר את מרבנה של שאלת ר' לוי, "ויכי מה הניח משה...".
ומהי דרכו לישוב שאלה זו?

ב. י"ח נישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל

רש"י ד"ה ירובעל: זה גזעון.

ד"ה בדן: זה שמשון שמשבט דן בא.

ד"ה ואת יפתח: הרי שלשה קלי עולם עם שלשה חמורי עולמין: משה אהרן ושמואל, לומר לך: הקל בדורו כחמור בדורו, כל בית דין המתמנה על הדור, צריך לילך אחריו כאלו הוא אביר שבאבירים.

רלב"ג לבאר להם שמרוב חסדי ה' ית' היה שהושיע את ישראל מאויביהם, פעם על ידי הבלתי שלמים מאד, אע"פ שלא היו ראויים לזה מצד עצמם, כמו הענין בירובעל וביפתח, כי ירובעל היה עובד ע"ז כשקרא ה' אליו להושיע את ישראל, ויפתח גם כן לא ראינו לו מעלה כי אם בגבורתו. ופעם הושיעם על ידי השלמים מאד, כמו הענין בבדן ושמואל. וזה, כי בדן שהוא שמשון מצאנו לו מהשלמות, שכבר עשה ה' מופת על ידו, וכאשר קרא אל ה' ענהו וזה הורה על שלמותו, והיותו באופן מר במדרגת הנביאים, כי המופתים לא יעשה ה' יתברך רק על ידי הראויים, (כמו שבארנו בשישי מספר מלחמות ה'), ואולם שלמות שמואל הוא מבורר מאד.

וזה היה מעוצם ההשגחה האלוהית בישראל, כי כשהיה אפשר שיהיה ביניהם איש שלם, ראוי שיעשה נס על ידו, הקימהו עליהם לשופט והושיעם על ידו; וכשלא היה ביניהם איש בזה התאר, הושיעם גם כן על ידי בלתי שלם, ואם אינו ראוי לכך.

וכאלו אמר זה להורות להם, כי לא יצטרכו למלך להלחם מלחמותיהם, כי ה' הוא מלכם ויושיעם כאשר ישובו אליו, כמו שעשה בימי השופטים, ששלח להם שופטים להושיעם ואם יסורו מדרכי התורה, לא יועיל להם המלך, אבל תהיה יד ה' בהם כמו שהיתה באבותיהם.

אברבנאל: (אחרי הביאו הדרש המובא ברש"י) אבל כפי הפשט זכרם כפי מעלתם בנבואה ובנביאים... וזכר בכאן שפעמים צעקו ישראל בזמן המלחמות ושלח לפניהם שופטים, והזכיר מהם ארבעה אשר עלו לבו ראשונה ואשר רוח ה' דבר בו והיו יותר קרובים למעלת הנבואה, להודיע כי גם באותו בזמן לא הקים להם מלכים כי אם נביאים ושופטים.

ואפשר לומר עוד, שזכר מהשופטים אחד נביא מסדרגה שפלה כירובעל גזעון, ואחד נפעם השכל כשמשון, ואחד משכיל ובנון כיפתח ולא נביא, ואחד נביא מובהק כשמואל, וזכר אם כן כל מני השופטים: נביא קטן - גזעון. נביא גדול - שמואל. שופט משכיל - יפתח; שופט סכל - שמשון. וזה להודיע, שאין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, בנביא מובהק או נביא קטן המעלה, שופט חכם או שופט סכל ונפעם התבונה.

1. מה הקשי ומה ההבדל בין ארבעת התשכבות הנ"ל?
2. הסבר את המקומות המסומנים בדברי רלב"ג.
3. מה הקשי שמיישב רלב"ג בדבריו האחרונים ("כמו שהיתה באבותינו")?

ג. י"א וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל

רד"ק ד"ה ואת שמואל:

... כך מנהג הלשון במקומות רבים.
ובדרש: אמר ר' אליעזר משום ר' יוסי בר זמרה: אף שמואל רבן של בניאים מתנבא ולא היה יודע מה מתנבא שנאמר: "וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל"... לפי שלא היה יודע מה היה מתנבא.

- (1) מה קשה לו בפסוקנו?
- (2) מהו מנהג הלשון שאליו ירמוז ותן דוגמא אחת מבין "המקומות הרבים" שבם מצינו מנהג לשון זה.
- (3) מהו ההבדל בין פרושו הראשון לשני?
- (4) מהי חולשת התשובה הראשונה?
- (5) התוכל ליישב קשי זה בפסוקנו בישוב אחר לפי פשוטו של מקרא?

ד. י"ד והייתם גם אתם וגם המלך אשר מלך עליכם.

סגל: (ספר שמואל) מפרש פסוקנו על פי שמואל ב' ה' ה', שמות ל"ב ל"ב.

1. הסבר מה הקשי בפסוקנו?
2. כיצד מתישב הקשי ע"פ שני הפסוקים הנ"ל?
3. היש אפשרות ליישב קשי זה בדרך אחרת?

תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ ירושלים קריית משה

ס. פרלמן

שאלות בטעמי המקרא

פרשת קרח

ט"ו ויחר למשה מאד ויאמר אל-ה' אל-תפן אל-מנחתם
לא חמור אחד מהם בשאתי ולא הרעתי את-אחד מהם

רש"י לא חמור אחד מהם בשאתי: לא חמורו של אחד מהם בטלתי
ח"א לא חמרא דחא מנהון שחרית

רמב"ן ... כי מעולם לא לקחתי מהם אפילו חמור אחד לעשות צרכי...
רשב"ם ... שלא קבלתי מהם אפילו חמור אחד בהשאלה...

ר' וולף היידנהיים (בפירושו "הבנת המקרא" על רש"י): כוונתו מבורר, שאין אחד תואר לחמור עד שיתפרש "לא בשאתי מהם חמור אחד" - וכמו שפירשו המפרשים - אבל הוא תואר השם בעצמו ו-"חמור" סמוך אליו... (בהמשך מצטט ר"ו"ה את דברי רשב"ם וחזקוני שטענו, שלפי רש"י היה לו לינקר "אחד" בשני פתחים).
והיא באמת טענה גדולה, שיהיה "אחד מהם" שבראשית הפסוק שיה בטעם אל "אחד מהם" שבסופו, אע"פ שהם משונים בביקוד...

מכך לעיקר מדקדק ל"עברי אין לו אלא פירושו רש"י ז"ל, שהוא מיוסד בדקדוק התיבה. גם הוא מקוים מבעל הטעמים שהפריד תיבת "מהם" מן "בשאתי" וחבר אותה אל "אחד". ואילו לפירושו רשב"ם היה לו להטעים "לא-חמור אחד מהם בשאתי" (בטעמים: מהפך פשטא מונח ז"ק). ולכן גם אונקלוס הסכים עם רש"י...

בהמשך מסביר ר"ו"ה בהרחבה יתרה, שישנו שתי צורות יסודיות של "אחד" משקל כבד ומשקל קל ומסיים: הרי לך מבורר, שאין פירושו "לא חמור של שום איש מהם בשאתי" אלא "לא חמור של המיוחד מהם בשאתי" והיינו ההקדש. - וזכינו לדון שפירושי רש"י ורז"ל הם בהירים ומדקדקים למעיינים גם הדק היסב. והם מיוסדים בעיקר הלשון יותר מכל פירושי זולתו. לכך הפוך בהם ומחם לא תזע.

- (1) הסבר את דברי ר"ו"ה.
- (2) מדוע מסייעים הטעמים לפירושו של רש"י?